

อิพิเกเนีย ณ เกาะเทาริส

บทละครคลาสสิก

แห่งไวมาร์ของเกอเต้

จุฑามาศ นามสูงเนิน

บทละครเรื่องนี้เดิมเขียนขึ้น จากคำสั่งราชสำนักไวมาร์ ที่เกอเต้มารับราชการอยู่ เพื่อจัดแสดงฉลองวันเกิดของธิดาเจ้านายองค์หนึ่ง บทละครในฉบับแรกเป็นงานเขียนร้อยแก้วเชิงลำนำ จัดแสดง เมื่อวันที่ 6.4.1779 ซึ่งเกอเต้ได้ร่วมแสดงด้วยเป็น “โอเรสท์” และต่อมาเมื่อเกอเต้ไปท่องเที่ยวอิตาลี อันเป็นช่วงพัฒนาตนเองและงานวรรณกรรมของเขาอีกระดับหนึ่ง เขาได้นำบทละครฉบับแรกมาจัดเกล้าใหม่ เสร็จเมื่อ 29.12.1786 และออกเผยแพร่เมื่อ 1787 บทละครถูกนำมาแสดงอีกครั้ง ในรูปแบบบทกวีนิพนธ์ เมื่อ 15.5.1802

จากภูมิหลังการกำเนิดละครเรื่องนี้ เราพอจะเห็นได้ว่า เกอเต้ ได้ใช้ความคิด ความพยายาม ไตร่ตรอง กลั่นกรอง ผลงานชิ้นนี้ของเขาด้วยความตั้งใจ และใช้เวลาหลายปีทีเดียว ทั้งเขายังได้ร่วมแสดงสวมวิญญาณของตัวละคร ฉะนั้นความลุ่มลึกซาบซึ้งในบทละครเรื่องนี้ย่อมเป็นที่มองเห็นได้ หากเราจะจับงานในยุคคลาสสิกของเกอเต้ขึ้นมาอ่านสักชิ้นหนึ่ง บทละครเรื่องนี้จึงเหมาะสม ที่เราจะได้เข้าใจอุดมคติแห่งยุคคลาสสิกของเขา และการพัฒนาตนเองของเกอเต้ในฐานะนักประพันธ์ ผู้มีอัจฉริยภาพ

เนื้อเรื่อง

เกอเต้นำเค้าโครงเรื่องมาจากบทละครของยูริพิเดส เรื่อง “Iphigenie bei den Taurien” (อิฟิเกเนียกับชาวเกาะเทารีย) โดยเกอเต้ได้ดัดแปลงเรื่องไปจากเดิมบ้าง ด้วยจุดประสงค์ที่จะแสดงความลุ่มลึกในอุดมคติแห่งมนุษยนิยม และแนวคิดของเขาคือพัฒนาไปในช่วงพำนักที่ไวมาร์ นั่นคือ ความกลมกลืน ความสงบ และการเดินสายกลางของมนุษย์ผู้มีปัญญา จุดเด่นของละครเรื่องนี้จะอยู่ที่ ภาษา บทพูด ซึ่งจะสื่อถึงจิตวิญญาณของตัวละครมากกว่า บทบาทและเหตุการณ์ภายนอก

อิฟิเกเนียถูกลมหอบมาดกที่เกาะเทาริส ขณะที่เธอกำลังจะถูกบูชาโดยกษัตริย์อากาเมมนอน¹ พระบิดาของเธอเอง เทพไดอานาจึงช่วยเธอมาไว้ที่เกาะนี้ เมื่อเธอมาถึงเกาะที่ถูกมองว่าป่าเถื่อนไร้อารยธรรม ความมีมนุษยธรรมก็บังเกิดขึ้น เพราะกษัตริย์โทัสแห่งเกาะเทาริสยอมยกเลิกกฎหมายบูชาผู้คนแปลกหน้าที่มาติดชายฝั่ง อิฟิเกเนียทำหน้าที่รับใช้ดูแลวิหารของเทพไดอานา บนเกาะอยู่หลายปี โทัสประทับใจในความงามสง่าของเธอและเขาก็สูญเสียลูกชายผู้รับสืบทอดราชบัลลังก์ไป เขาจึงคิดจะขอเธอแต่งงานเป็นราชินีของเขา แต่อิฟิเกเนียบ่ายเบี่ยงเป็นการปฏิเสธโทัสโกรธมากและตอบโต้ด้วยการสั่งทำพิธีบูชาผู้คนแปลกหน้าอีกครั้ง โดยเริ่มกับชายหนุ่มแปลกหน้าสองคนซึ่งเพิ่งถูกจับได้ที่ชายฝั่ง ทั้งสองคือ โอเรสท์และพิลาเดส มาที่เกาะเทาริสตามคำทำนายจากวิหารของเทพอพอลโลที่ว่า โอเรสท์ผู้ถูกวิญญูณร้ายสิงสู่เพราะทำมาตุจฉาต่อพระนาง คลีเทมเนสตรา² จะหายจากคำสาปแช่งได้ก็ต่อเมื่อนำ “พี่สาว” กลับคืนสู่ดินแดนกรีกได้ แต่คำทำนายนี้มีเงื่อนไข พิลาเดสเพื่อนผู้ชาญฉลาด เข้าใจว่า พี่สาวในคำทำนายก็คือ รูปปั้นเทพไดอานาผู้เป็นพี่สาวฝาแฝดของอพอลโล ทั้งคู่จึงตั้งใจมาขโมยรูปปั้นจากเกาะ เมื่อโอเรสท์เผชิญหน้ากับอิฟิเกเนีย เขาก็บอกความจริงด้วยนิสสัยสัตย์ซื่อ

¹ อากาเมมนอนและพี่ชายของเขาแต่งงานกับสองสาวพี่น้อง คือคลีเทมเนสตราและเฮเลน เขามีลูกสามคนคือ อิฟิเกเนีย อีเลคทรา และโอเรสท์ เมื่อเฮเลนถูกลักพาตัว อากาเมมนอนจัดกองทัพเรือไปช่วย แต่เทพไดอานามีเรื่องขุนเคืองเขาอยู่จึงสกัดลมมิให้เรือออก และเรียกร้องสิ่งบูชาผู้คนคืออิฟิเกเนีย แต่ก่อนจะถูกสังหาร เทพไดอานาก็บันดาลให้ลมหอบเธอไปที่เกาะเทาริส เกอเต้เน้นสาเหตุการสังหารบุตรสาวคนโอรนี้ ทำให้คลีเทมเนสตราวางแผนสังหารอากาเมมนอนในภายหลัง

² หลังจากคลีเทมเนสตราสังหารอากาเมมนอน อีเลคทราพาน้องเล็กไปหลบภัยกับลุง และถูกเลี้ยงจนโตมากับพิลาเดส บุตรชายของลุง เมื่อเป็นหนุ่มเทพอพอลโลสั่งให้เขาแก้แค้นแทนพ่อ โอเรสท์จึงวางแผนฆ่ามารดาในที่สุด เกอเต้ไม่ได้สนใจเทวดานานเดมิก และต่อเนืองเหตุการณ์ต่างๆ ว่า โอเรสท์จึงถูกปีศาจเข้าสิงเพราะการทำมาตุจฉานี้

ว่าเขาคือใคร

อปีเกเนียซึ่งจากน้องไปนานจึงจำได้ แต่โอเรสท์ยังต้องมนต์สาปจึงเพ้อคลั่งจำพี่สาวไม่ได้ พิลาคเนสชักชวนให้อปีเกเนียโกหก หลอกหลวงโทอัส เพื่อขโมยรูปปั้นไปจากเกาะ สิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นตรงนี้ก็คือ ฆะตกรรมของมนุษย์ไม่ได้ตกอยู่ในอำนาจของเทพอีกต่อไป อปีเกเนียเกิดความขัดแย้งในใจ ในการที่จะทำตามคำทำนายของเทพเพื่อช่วยน้องด้วยการหลอกหลวงและขโมย เธอต่อสู้กับตนเองและพิสูจน์ในความเป็นคนดีโดยสัญชาตญาณ เพราะเธอตัดสินใจบอกความจริงทั้งหมดแก่โทอัส เธอยอมรับกับตนเองว่าโทอัสมีบุญคุณประดุจพ่อคนที่สองซึ่งเธอไม่อาจออกตัณญาได้ และเธอยอมมอบฆะตกรรมของเธอและน้องในมือของโทอัส โทอัสพิโรธมาก แต่เขาก็ตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกับอปีเกเนีย คือต้องพิสูจน์ตนเอง เอาชนะอารมณ์ เพราะในที่สุด ความจริงต้องถูกสนองด้วยความจริง และความดีต้องถูกตอบรับด้วยความดี ในที่สุดเขายอมอภัยให้เธอ ซึ่งระหว่างเหตุการณ์ต่างๆ โอเรสท์ในอ้อมกอดของพี่สาวก็หายจากคำสาปและจำพี่สาวได้ เขาจึงเข้าใจว่า คำทำนายของเทพนั้นมีความหมายแฝงอยู่ เพราะ “พี่สาว” ไม่ได้หมายถึงรูปปั้นเทพไดอานา แต่ทว่าคือ อปีเกเนียพี่สาวของเขาเอง เรื่องจึงจบลงอย่างสันติสุข ทั้งสันติสุขในครอบครัวและสันติระหว่างชาวเกาะเทาริส และ ชาวกรีก

จากเนื้อเรื่องของบทละครนี้เราสามารถพิจารณาการดำเนินเหตุการณ์ได้ในสองระดับคือ

1. ในระดับโครงสร้างภายนอก
2. ในระดับพฤติกรรมภายใน

1. การดำเนินเหตุการณ์ในระดับโครงสร้างภายนอก

ดังกล่าวข้างต้น เกอเด้นำเค้าโครงเรื่องบทละครของยูริพิเดส มาดัดแปลงใช้โดยเกอเด์เสนอบทละครของเขาในรูปแบบที่กระชับ เป็นระเบียบ ตามแนวละครคลาสสิกของอริสโตเติลอย่างเคร่งครัด นั่นก็คือ เหตุการณ์เกิดขึ้นในวันเดียว ณ สถานที่เดียว คือบริเวณป่าหน้าวิหารเทพไดอานา เหตุการณ์หลักก็มีเพียงหนึ่งเดียว โดยมี อปีเกเนียเป็นตัวแกนนำ ตัวละครอื่นๆ อีก 4 คน ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ฝ่ายเกาะเทาริส มีกษัตริย์โทอัส และนายทหารผู้รักดี อาร์คัส และฝ่ายชาวกรีกมีโอเรสท์ และพิลาคเนส เพื่อนรักผู้ยึดหลักเอาตัวรอดเป็นยอดดี ตัวละครทั้งสี่จะผลัดกันออกมาดำเนินเหตุการณ์คู่กับอปีเกเนีย ดังนี้

องค์ 1	ฉาก 1 ฉาก 2 ฉาก 3 ฉาก 4	อิฟิเกเนีย (เดี่ยว) อิฟิเกเนียและอาร์คัส อิฟิเกเนียและโทอัส อิฟิเกเนีย (เดี่ยว)	แสดงปัญหาและความคับแค้นที่เกิดในใจ อิฟิเกเนีย และความขัดแย้งที่เธอมีกับชาว เกาะเทาริส
องค์ 2	ฉาก 1 ฉาก 2	โอเรสท์และพิลาเดส อิฟิเกเนียและพิลาเดส	อิฟิเกเนียได้พบชาวกรีกซึ่งก็คือน้องและ เพื่อนของเขา อิฟิเกเนียถูกผลักเข้าไปใน สถานการณ์ ทดลองใจให้ช่วยน้องด้วยการ โกหกและขโมย
องค์ 3	ฉาก 1 ฉาก 2 ฉาก 3	อิฟิเกเนียและโอเรสท์ โอเรสท์ อิฟิเกเนีย โอเรสท์และอาร์คัส	อิฟิเกเนียลังเลและสับสนกับคำชักชวน ของพิลาเดส แต่โอเรสท์ถูกปลดปล่อยจาก คำสาปในฉากสุดท้ายโดยไม่ทราบว่าเป็น เพราะพี่น้องได้พบกันแล้วตามคำทำนาย
องค์ 4	ฉาก 1 ฉาก 2 ฉาก 3 ฉาก 4 ฉาก 5	อิฟิเกเนีย (เดี่ยว) อิฟิเกเนียและอาร์คัส อิฟิเกเนีย (เดี่ยว) อิฟิเกเนียและพิลาเดส อิฟิเกเนีย (เดี่ยว)	อิฟิเกเนียต้องต่อสู้กับคำชักจูงของพิลาเดส และกับตนเองเพื่อพิสูจน์ความดี
องค์ 5	ฉาก 1 ฉาก 2 ฉาก 3 ฉาก 4 ฉาก 5 ฉาก 6	โทอัสและอาร์คัส โทอัส (เดี่ยว) อิฟิเกเนียและโทอัส อิฟิเกเนีย โทอัส และโอเรสท์ ทุกคน อิฟิเกเนีย โทอัส และโอเรสท์	อิฟิเกเนียผ่านพ้นวิกฤตและตัดสินใจบอก ความจริง และเธอเข้าใจแล้วว่า “พี่สาว” ในคำทำนายคือตัวเอง โทอัสตัดสินใจสนอง ตอบความจริงด้วยความดีเช่นกัน เรื่องจบ ลงด้วยสันติและความสง่างามของมนุษย์

2. การดำเนินเหตุการณ์ในระดับพฤติกรรมภายใน

ส่วนสำคัญที่ทำให้ตัวละครของเกอเต้แตกต่างจากฉบับโบราณของ ยูริพิเดส คือ พฤติกรรมภายในของตัวละคร ตัวละครของเกอเต้ จะแสดงความขัดแย้งที่มีอยู่ภายในใจ มีการตัดสินใจ และมีความเปลี่ยนแปลงจากการตัดสินใจนั้นๆ ซึ่งเราจะสังเกตได้จากตัวละครหลักสองตัวคือ อิฟิเกเนียและโทอัส

อิฟิเกเนียเป็นเจ้าหญิงของกรีก ที่มาตกระกำลำบากอยู่บนเกาะของเผ่านักรบ ที่ถูกมองว่าป่าเถื่อน ในใจของเธอจึงมีแต่อคติ การแบ่งแยก ไม่ยอมรับไมตรีและน้ำใจ จากชาวเกาะเทาริสอย่างแท้จริง “.....ข้าก้าวมา ณ บัดนี้ ด้วยฤดีที่หวั่นไหว ประจวบค้ง ฤกษ์ในวันแรกที่แปลกมา ดวงจิตมิอบอุ้มมิคุ่นเคย แม้ลวงเลยมาหลายปีที่พักพิง.....” (บรรทัดที่ 4-7)³

ความรู้สึกแปลกแยก (fremd) จากชาวเกาะนี้ เธอไม่อาจสลัดหลุดจาก ความคิด ถึงแม้ในความเป็นจริง เธอจากดินแดนกรีกมา เพราะถูกส่งบูชายัญจาก พระบิดาของเธอเอง ซึ่งนั่นก็คือความป่าเถื่อน และเธอกลับมาได้ชีวิตใหม่บนเกาะนี้แทนที่ จะถูกบูชายัญตามธรรมเนียมของชาวเกาะเทาริส และนี่คือมนุษยธรรมที่เกิดขึ้น แต่ด้วย อคติเธอจึงมองไม่เห็นความจริงนี้ เธอปฏิบัติต่อบต่อเจ้าของบ้านด้วยความซาเย็น ไม่ไว้ วางใจ เช่น เธอปกปิดความจริงว่าเธอคือใคร เธอถูกดูหน้าที่รับใช้เทพไดอานาบนเกาะนี้ว่า ไร้สาระแก่ชีวิต และเธอไม่ได้รู้สึกบุญคุณของชาวเกาะนี้อย่างจริงจัง

แม้จะได้รับคำตักเตือนจาก อาร์คัส นายทหารชาวผู้ชาญฉลาดและมีเหตุผลของ โทอัส อิฟิเกเนียยังโต้แย้งอย่างดื้อรั้น

อาร์คัส “.....หากนางกล่าวว่าตนเองเป็นทุกข์ (บรรทัด 91)

ข้าก็อาจเรียกนางได้ว่าอกตัญญู

อิฟิเกเนีย “แต่ข้าก็รู้สึกขอบคุณอยู่เสมอ....

อาร์คัส “.....ทว่ามิใช่ความรู้สึกที่แท้จริง”

“.....ความหวังที่นางมิมีรู้จักพอ ข้าขอให้อภัย และ รู้สึกเสียใจ ไปกับ ตัวเจ้า เพราะนั่น เท่ากับนางทำลายความรื่นรมย์ในชีวิตนางเอง”

อาร์คัส “.....นางจะยกย่องคนที่มิรู้ค่าในสิ่งที่ตนเองทำกระนั้นหรือ”

(บรรทัด 146)

อิฟิเกเนีย “เราดำเนินแต่ผู้ที่มีกล้ากระทำเท่านั้น...”

อาร์คัส “รวมทั้งผู้ที่ขโมยมิเคารพคุณค่าแท้จริงแห่งตน

และผู้ที่ย่องหลงลำพองในคุณค่าจอมปลอม

โปรดเชื่อและฟังคำของบุรุษ

ผู้พูดต่อท่านอย่างสัตย์ซื่อและเปิดเผย.....”

อิฟิเกเนีย มองไม่เห็นความหวังดีทั้งจากเทพและมนุษย์ เธอรำร้องคร่ำครวญใน ชะตากรรมด้วยใจที่ขุ่นเคืองสับสน และปฏิเสธในทุกสิ่งที่เกิดขึ้น เธอโต้แย้งเรื่องสภาพ

³ บรรทัดที่อ้างถึง ชิดตามบทละครฉบับของ Deutscher Taschenbuch Verlag พิมพ์เมื่อ 1984

กำเนิดที่เป็นหญิง และได้แย้งกับปวงเทพที่บันดาลชะตากรรมเลวร้ายให้กับเธอและครอบครัว

อพิเกเนีย “ข้ามิอาจโต้แย้งกับปวงเทพ ทว่า (บรรทัด 23)
สภาพของหญิงนี้อาถก
มิว่าในครัวเรือนหรือสนามรบ บุรุษคือผู้ปกครอง
ในต่างถิ่น บุรุษยังรู้หาทางรอด
เขาได้ชื่นชมในทรัพย์ศฤงคาร ได้สวมมงกุฎแห่งชัยชนะ
สุดท้าย ยังมีความตายที่เพียบพร้อมด้วยเกียรติยศอร่าม
ชะตากรรมของสตรีกลับถูกผูกมัดอับจนเสียนี้กระไร”

ด้วยใจคับแค้นเช่นนี้ นำเธอไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงกับโทอัส เมื่อเขาขอเธอแต่งงาน และเธอบ่ายเบี่ยงอย่างขะเหิน ขะเหิน โทอัสจึงสั่งให้เริ่มทำพิธีบูชาขัณฑ์อีกครั้งหลังจากที่เลิกไปนาน โดยเริ่มกับหนุ่มชาวกรีกสองคนที่เพิ่งจับได้ที่ชายฝั่ง

โทอัสเองเป็นกษัตริย์ที่มีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน เขาคำนึงถึงประชาชนของเขา คำนึงถึงบัลลังก์ที่ต้องมีผู้สืบทอด จึงได้เลือกแต่งงานกับอพิเกเนีย เพราะลูกชายของเขา เพิ่งเสียชีวิตในสงคราม เขายังแสดงความรู้จักยึดหยุ่นกับกฎระเบียบ โดยการยอมยกเลิกพิธีบูชาขัณฑ์ เมื่ออพิเกเนียถูกลมหอบมาที่เกาะ แต่อย่างไรก็ตาม เขาเองก็เป็นตัวละครที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตนเองด้วย นั่นคือความคิดของเขาในเบื้องต้น ยังคับแคบเห็นแก่ตนเอง และเช่นเดียวกับอพิเกเนีย เขายังคำนึงเสมอว่า เขาคือ ชาวเกาะเทาริสที่แตกต่างจากชาวกรีก ขณะที่อพิเกเนียสับสน คับข้องใจในชะตากรรมของตนเอง และขาดความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์ โทอัสก็แสดงอารมณ์ โทสะ เยี้ยหยัน และตอบโต้ด้วยความรุนแรง ขาดความเข้าใจใคร่ตรง

โทอัส “...ไปเสียให้พ้น ทำตามหัวใจเจ้าเรียกร้อง (บรรทัด 463)
มิใช่ต้องฟังเสียงแห่งความหวังดี
และเหตุผล จงเป็นดังสตรีต่ำช้า
และทอดตนเองต่อความอยากที่
ชักลากเจ้าไป ทางโน้น ทางนี้ อย่างไรบังเหียน
เมื่ออารมณ์ดังเพลิงเผาในอก
สายใยอันศักดิ์สิทธิ์ใด มีอาจจตุครั้งพวกเจ้าได้จากพวกทรยศ
ผู้หลอกล่อเจ้าจากอ้อมแขน ที่ปกป้องรักษามาเนิ่นนาน
ของบิดา และสามี
และเมื่อ เพลิงราศีคุกรุ่นอยู่ในอกพวกเจ้า

คำพูดประโลมจากลิ้นทองที่จริงใจ และทรงพลังใด ๆ
ก็จะผ่านหูพวกเขาไปอย่างไรผล”

เหตุการณ์ระหว่างคนทั้งสอง ที่เป็นดังฟันและไฟ เหมือนเป็นสมมุติฐานในการทดลองที่ว่ามนุษย์สองคนที่มีความดีงามเป็นพื้นฐาน จะพัฒนาแก้ไขตนเอง และสถานการณ์ ได้หรือไม่ เมื่อมีแรงกระตุ้นเสริมเข้ามา นั่นคือการมาของ โอเรสท์ และพิลาเดส อันเป็นดังเชื้อเพลิงช่วยกระพือโหมความขัดแย้งของ อีฟิเกเนียและโทอัสให้หนักยิ่งขึ้น เพราะ โอเรสท์คือน้องชายที่เธอต้องช่วย และพิลาเดส คือนมนุษย์อีกรูปแบบหนึ่ง ที่ถือหลักการอยู่รอดเหนือมนุษยธรรมทั้งปวง อีฟิเกเนียจึงถูกขัดเยียดให้ใช้กฎของความจำเป็นเพื่อการอยู่รอด โดยมีต้องคำนึงถึงความดีงามใด ๆ ดังคำแนะนำของพิลาเดส เมื่อเห็นว่า โอเรสท์พ้นคำสาป

พิลาเดส “อย่ารอช้าเมื่อเวลามาถึง (บรรทัด 1365)

พระพายุจะโบกพัดใบเรือเรา และนำ
ความชื่นบานอันเต็มเปี่ยมสู่ยอดเขาโอลิมปัส
เร็ว จงฟังคำแนะนำและตัดสินใจโดยพลัน

..... (บรรทัด 1653)

เป็นเพราะเจ้าคงพำนักในวัดเสียเนิ่นนาน
ชีวิตสอนให้เรา อย่าเฝ้าเคร่งครัดกับตน
และผู้อื่นจนเกินไป เจ้าเองก็จะได้เรียนรู้
มนุษย์นั้นถูกสร้างมามหัศจรรย์นัก
หลากหลาย ชับซ้อน และผูกพัน
จนใครเล่า จะบริสุทธิ์ กระจ่างชัด
ต่อตนเอง และ ผู้อื่นได้
และเรามีได้ถูกสร้างเพื่อกำหนดทางตนเอง
ทว่า หน้าที่เบื้องแรกสุดของเรา
คือพร้อมจะเปลี่ยนแปลง ให้สอดคล้องกับทิศทางที่เห็น
จนนั้น เรามีอาจประเมินได้ถูกว่าเราทำอะไรไป
และกำลังทำอะไรต่อไป ก็มีอาจรู้”

“เจ้าปฏิเสศไปก็ไร้ผล อังหัตถ์ (บรรทัด 1680)

แห่งความจำเป็นนั้นบัญชา
และสัญญาแห่งมันคือกฎสูงสุด
แม้แต่ปวงเทพ ก็ยอมสยบเคารพมัน”

นั่นก็คือ พิลาคีสสอนให้อิฟิเกเนีย โทกท หลอกหลวง ชาวเกาะเทาริส และ ขโมยรูปปั้นเทพไดอานา จากวิหารที่เธอดูแล เพื่อช่วยน้องชายในยามจำเป็นนี้ แต่ คำแนะนำนี้เสมือนยาพิษสำหรับเธอ ดังสภาพที่เธอพรรณนา

อิฟิเกเนีย “โอ้ อนิจจา คำโกหก มันทมิให้อิสระแก่หัวอก (บรรทัด 1405)
เหมือนดังคำสัจย์
มิได้ปลอบประโลม
มันหลอกหลอนผู้ที่โอนอ่อน และย้อนกลับ
ดังลูกธนูที่ยิงไป และถูกบดป่ายจากมือเทพ
กลับปักยังทรวงอกผู้ยิง....หวั่นหวาด หวั่นไหว
เกาะกินหัวใจข้า

.....
หัวใจเด่นระรัว จิตวิญญานก็หม่นหมอง (บรรทัด 1418)
เมื่อต้องเผชิญหน้า กับผู้ที่ข้าต้องกล่าวคำลวง”

และเมื่ออิฟิเกเนียมาได้ฟังคำขอร้องจากอาร์คัสผู้จริงใจให้เธอเห็นความหวังดี ของโทอัส เกอเต้ได้บรรยายสภาพจิตใจของเธอ ด้วยภาพเปรียบดังนี้

อิฟิเกเนีย “คำพูดนุรุษนี้ ทำให้ข้ารู้ตัว (บรรทัด 1503)
ว่าหัวใจที่โอนเอนไป
หันกลับมาฉบับพลัน ข้าสะอึ้งใจ
เสมือนกระแสน้ำที่หลังไหลมาเร็วรี่
และท่วมทันเหนือโขดหินบนชายหาด
ที่เรียรายอยู่ชายฝั่ง และเช่นกัน
ความปริศนาก็ท่วมทันจิตของข้า
ในอ้อมแขนดังได้ออบอุ้มสิ่งมหัศจรรย์
เหมือนมีปุยมะเข็ญอ่อนละมุน
มาโอบล้อมตัวข้า และพาล่องลอยจากพสุธา
ลอยขึ้นไปในความเคลิบเคลิ้ม
ที่เห่กล่อม ประคองเทพีประเสริฐ
เอื้อมหัตถ์มาช่วยชีวิตข้า ในนิทรารมณ”

เหตุผลของพิลาคีสที่อ้างว่า มนุษย์ต้องละเลยความดี และทำตามกฎของ ความจำเป็น ทำให้อิฟิเกเนียตกอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องไต่ตรองในฉากที่ 4 องค์กรที่ 5 เธอจึงมิได้เป็นแค่ตัวละครในเทวดานาน เพราะเธอมิได้ปล่อยให้ชะตากรรม หรือคำทำนาย ของเทพเป็นสิ่งกำหนด อิฟิเกเนียใช้ความเป็นมนุษย์และสัญชาตญาณแห่งความดีตัดสิน

เหตุการณ์ ณ จุดนี้ เกอเต้ได้ส่งให้อิฟิเกเนียกลายเป็นมนุษย์ในอุดมคติของเขา นั่นคือ เธอรู้สึกได้เองถึงความถูกต้อง ความรู้ได้ของเธอนี้ เกอเต้ เปรียบภาพเป็นรูปธรรมชัดเจน ว่านั่นคือ “เมล็ดพันธุ์แห่งความดี”

อิฟิเกเนีย “ดังนี้ความจำเป็นอันเจิบงัน จึงบังคับ
(บรรทัด 1707)
วางบาปให้เข้าถึงสองครา
ให้ขโมยรูปตราเทพอันศักดิ์สิทธิ์ ที่ถูกวางใจในมือข้า
ให้หลอกลวงองค์ราชา
ผู้มีบุญคุณต่อชะตาและชีวิตนี้
โอ ในหัวอกข้านี้อย่างไร
ที่ความขัดแย้ง เริ่มงอกพันธุ์ บรรพบุรุษไททัน
ความเกลียดชังของทวยเทพผู้สูงส่ง ต่อท่าน
ประดุจดั่ง กรงเล็บที่จิกขย้ำบนอกนี้ โปรดช่วยข้า
และช่วยเทพรูปของท่านในวิญญูณนี้ด้วยเถิด”

ความในใจของเธอตรงนี้จึงเป็นเหมือนจุดโคลแมกซ์ของเรื่อง อิฟิเกเนียเปลี่ยนโลกทัศน์เปลี่ยนอคติที่เธอมีต่อผู้อื่น เธอเจรจากับโทอัสด้วยความจริงใจ และความสง่างามของเจ้าหญิงแห่งกรุงเอเธนส์ พร้อมกับประกาศความจริงโดยไม่กลัวต่อผลที่จะเกิดขึ้น

อิฟิเกเนีย “มิใช่เพียงข้ารับใช้เทพไดอานา แต่คือธิดาแห่งอากาศเมมมอน
(บรรทัด 1822)

ท่านเขยนับถือคำพูดของหญิงแปลกถิ่น
ใยจึงจะห้ามคำพูดของหญิงแห่งราชินิกุลเล่า

.....
ข้าเกิดมาเป็นอิสระเฉกเช่นนุรุษ
(บรรทัด 1858)

หากต่อหน้าท่านคือบุตรแห่งอากาศเมมมอน
และท่านยังเรียกร้องสิ่งอันไม่สมควร

เขาคงใช้แขนและดาบ

ปกป้องความถูกต้องในใจเขา

ส่วนข้ามิมีสิ่งใด นอกจากคำสัตย์

และองค์ราชันย์ ฟังน้อมรับฟังคำของสตรีนี้

ข้าขอคุกเข่าเพียงท่าน ถ้า
(บรรทัด 1916)

ท่านเป็นผู้รักคำสัตย์ดั่งปวงชนชื่นชม

โปรดช่วยสรรเสริญความสัตย์

พร้อมกับข้าน้อย องค์ราชา โปรดฟัง

มีการปิดบัง หลอกลวงเกิดขึ้น

.....”

เมื่อถึงจุดนี้ อีฟิเกเนียแสดงการพัฒนาตนเอง อย่างสมบูรณ์แบบ เธอแสดงความเป็นมนุษย์ผู้รักความบริสุทธิ์ ความถูกต้องอย่างกล้าหาญ และเปรียบการกระทำนี้เป็น “วีรกรรม” (Heldentat) และก็มีมาถึงคราวของชาวเกาะเทาริส คือ โทอัส ที่จะต้องพิสูจน์ตนเช่นกัน ปฏิภิกิริยาของเขาเมื่อฟังความจริงคือ

โทอัส “เจ้าคิดว่า คนป่าผู้หยาบกระด้าง (บรรทัด 1937)
จะฟังเสียงแห่งความจริงและมนุษยธรรม
ที่แม้แต่ อาเทรอุสแห่งชาวกรีก ก็มีฟังกระนั้นหรือ”

โทอัสนั้นก็มีความคับแค้น และคับแค้นใจ ซึ่งมักแสดงออกมาในรูปโทสะ อีฟิเกเนียได้อ่อนวอน อธิบายด้วยความจริงใจ จนโทอัสแสดงอาการตอบสนอง และฉายแววแห่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ เมื่อเขาเกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจเช่นที่ อีฟิเกเนียเคยรู้สึกถึงเมล็ดพันธุ์แห่งความดี โทอัสจึงหยุดใช้อารมณ์และเริ่มไตร่ตรอง ซึ่ง เกอเต้ใช้ภาพของน้ำที่มาดับไฟ

โทอัส “ขัดข้องใจดังเปลวไฟมาใกล้น้ำ (บรรทัด 1979)
ทั้งต่อสู์ พูฟอง เพื่อระงับ
ดับศัตรู ประดุจเช่นโทสะ
ในใจนี้ ที่ยังแข็งขืนฝืนคำเจ้า”

อีฟิเกเนีย “.....
โปรดยื่นหัตถ์แก่ข้า เป็นสัญญาแห่งสันติ” (บรรทัด 1987)

โทอัส “เจ้าเรียกร่องมากเกินไปในเวลาน้อยนิด”

อีฟิเกเนีย “เพื่อทำความดี มิจำเป็นต้องใคร่ครวญ”

โทอัส “มากเหลือเกิน ผลแห่งความดีอาจคือความเลวร้าย”

อีฟิเกเนีย “ความสงสัยมักทำให้ความดีเป็นเรื่องเลว
โปรดอย่าลังเล ท่านจงทำตามความรู้สึก”

โทอัสจึงหยุดยั้งทหารมิให้ทำการสู้รบ เพื่อเจรจากัน แต่ขณะเจรจา ทั้งโอเรสท์ และโทอัส แสดงตนเป็นชายชาติทหารที่พร้อมจะใช้กำลังเพื่อรักษาศักดิ์ศรี อีฟิเกเนียเป็นผู้เข้าประนีประนอม และเรียกการกระทำเช่นนี้ว่า “ไร้ความหมาย” เพราะศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ย่อมอยู่เหนือ ความเป็นชายชาติทหาร ณ จุดนี้ก็นับว่า เกอเต้ได้ยกเลิกอคติการแบ่งแยกหญิงชาย เพราะที่สุดท้ายทุกคนคือมนุษย์ที่ต้องเคารพความจริง ด้วยสติและเหตุผลดังที่อีฟิเกเนียพยายามขอร้องคนทั้งสอง ซึ่งท้ายสุด นุรุษทั้งสองยอม

ลดโทสะทมิฏฐิ และจุดสุดท้ายของเรื่อง เกอเต้ได้บอกผู้อ่านโดยนัยว่า เมื่อมนุษย์พัฒนาตนเองได้เช่นนี้ ก็จะได้เกิดปัญญา เมื่อโอเรสท์ เกิดสติปัญญาเข้าใจคำทำนายของเทพอพอลโลที่ว่า “โอเรสท์ต้องนำพี่สาวกลับคืนสู่กรีกจึงจะพ้นคำสาป” เขาตาสว่างและรู้ว่า พี่สาว หมายถึง อีพีเกเนีย มิใช่รูปของเทพไดอานา เขาจึงมีต้องขัดแย้งกับชาวเกาะเทาริสด้วยการนำรูปปั้นไป เกอเต้ ยังให้โอเรสท์เป็นผู้กล่าวปิดท้ายปัญหาทั้งปวงว่า

“กำลังและกลไก อันเป็นสิ่งสรรเสริญสูงสุด (บรรทัด 2142)

ของนุรุษนั้น

ต้องอภัยพ่ายต่อจิตวิญญาณอันสูงส่ง

และความวางใจอันบริสุทธิ์

ต่อนุรุษผู้คงศักดิ์ศรี นี้ควรได้รับรางวัล”

รางวัลในที่นี้ขยายเกินความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเผ่าและชนชาติ อีพีเกเนียเป็นผู้กล่าวขอสัมพันธ์ไมตรีระหว่างชาวกรีกและชาวเกาะเทาริส ฉะนั้นบทละครจึงจบลงด้วยคำแสดงไมตรี “จงเป็นสุข” จากปากโทอัส และการจับมือแสดงสัมพันธ์ไมตรีกัน ทั้งๆ ที่โทอัสดูจะเป็นผู้ต้องสูญเสียมากกว่าใครในเรื่องนี้ แต่เขาก็ได้แสดงความไม่เห็นแก่ตัว เป็นการร่วมอุดมการณ์กับอีพีเกเนีย

ด้วยเหตุนี้ อีพีเกเนีย วีรสตรีผู้เกิดทุนความจริงและความดี ได้สร้างภาพอุดมคติของมวลมนุษย์ เธอนำภาพของเทพมารวมกับความเป็นมนุษย์ของเธอ และทำให้ตนมีสภาพเป็นดังสมมุติเทพ ผู้ยึดถือความจริงและความดีในการแก้ปัญหา จนสามารถกำหนดชะตากรรมของตนเองและผู้อื่นได้ จึงมีผู้กล่าวว่า เกอเต้ตั้งใจให้เกาะเทาริสเป็น “โรงเรียนแห่งมนุษยธรรม” และบทละครเรื่องนี้คือบทละครสอนใจจากแนวคลาสสิกแห่งไวมาร์

บรรณานุกรม

- Boerner, P. 1982. **Goethe**. Muenchen : Rowohlt Taschenbuch Verlag.
- Goethe, J.W. 1984. **Iphigenia auf Tauris**. Muenchen : Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Grosse, W. and Grenzmann, L. 1987. **Klassik-Romantik**. Stuttgart : Ernest Klett.
- Hinck, W. 1980. **Handbuch des deutschen Dramas**. Duesseldorf : August Bagel Verlag.